

Περσολιδιώ Η 1984
Σάρα Αρεφί, '88

Χρήστος Σαμουηλίδης: «Βυζαντινός έσπερινός», μυθιστόρημα, Νέα Σύνορα - Α. Α. Λιβάνη. Μαρία Λαμπαδαρίδου-Πόθου, «Πήραν τήν Πόλην πήραν την...», μυθιστόρημα, Κέδρος.

Σέ αντίθεση μέ τόν Σαμουηλίδη, πού θέλησε νά δώσει σχεδόν μέ άκρίβεια πρωτοκόλλου τά ιστορικά συμβάντα, ή κυρία Μαρία Λαμπαδαρίδου-Πόθου, μολονότι μελέτησε καί αύτή τίς πηγές καί τίς χρησιμοποιήσε, προέκρινε έντούτοις νά δώσει τή μεταφυσική τής ιστορίας γράφοντας τό μυθιστόρημα αύτό, πού αναφέρεται στίς πενήντα έπτά ήμέρες τής πολιορκίας τής Κωνσταντινούπολης έως τήν Άλωση. Ή ίδια σημειώνει: «Σεβάστηκα όσο μπόρεσα τά ιστορικά γεγονότα: τά άγγιξα μέ δέος. Όμως εκείνο πού μέ ένδιέφερε ήταν νά βρω αύτό πού σχεδόν πάντα μένει έξω από τήν ιστορία: τό πάθος, τό θαύμα, τόν όρκο τής ψυχής». Ό άφηγηματικός μύθος πλέχτηκε γύρω από τή μορφή του κεντρικού ήρωα, νεαρού πολεμιστή από τή Λήμνο (στό γενέθλιο νησί της έχει άφιερώσει καί άλλα μυθιστορήματά της ή συγγραφέας), ό όποιος, δεκαεπτά χρόνια μετά τήν πτώση τής Πόλης, μοναχός στό νησί Ξανά, καταγράφει τά βιώματά του για νά παραδώσει τά χειρόγραφα στό γιο

του Κωνσταντίνο, ό όποιος «τήν ώρα τή διορισμένη» «θά μπει έλευθερωτής στήν Πόλη». Ό Πορφύριος Σγουρομάλλης (αυτό είναι τό όνομά του) θά βρεθεί στό πλευρό του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, όταν θά είναι ακόμα δεσπότης του Μυστρά. Θα πολεμήσει ήρωικά στήν Πόλη. Θα παντρευτεί προηγουμένως τήν Έλένη, από τήν ένωση αύτή θά γεννηθεί ό Κωνσταντίνος. Τό όνομα μητέρας καί γιου είναι προφανές πού παραπέμπουν (πβ. καί σ. 437).

Δέν άγνοεί, έπανάλχυβάνω, τήν ιστορία ή κυρία Λαμπαδαρίδου. Γνωρίζει καλά τί παραστάθηκε στή μεγάλη σκηνή του κόσμου, έν σχέσει προς τό Βυζάντιο καί τόν Παλαιολόγο, για τόν όποιο λέει ήδη στήν άρχή, κατά πρόληψιν: «Μόνο πού δέν ήξερε τότε ακόμα πόσο μόνος θά άγωνιζότανε. Προδομένος από τή Δύση. Προδομένος από τούς ζάπλουτους τής Βασιλεύουσας, πού δέν θά άνοιγαν τό πουργί τους νά τόν βοηθήσουνε. Προδομένος από τούς άδελφούς του, κατοπινούς δεσπότες στήν Πελοπόννησο, πού δέν θά του έστελναν ούτε ένα στρατιώτη, καταπατώντας τόν όρκο πού έδωσαν στή μάνα. Προδομένος από τόν κληρο, τούς πανίσχυρους θεόληπτους, πού πίσω από τό μαύρο τους ράσο έκρυβαν άμύθητο πλούτο, όμως δέν θά τόν άγγιζαν ούτε για τήν πίστη του Θεού ούτε για τήν πατρίδα». «Έκείνες τίς κρίσιμες δεκαετίες, διαβάζουμε πολύ πιο πέρα, αντί νά ισχυροποιηθεί ή αυτοκρατορία καί νά διώξει από τά έδάφη της τόν νέο κατακτητή, σπαρασσότανε από καινούργιο εμφύλιο πόλεμο. Αυτή τή φορά ήτανε μεταξú του Ίωάννη Καντακουζηνού καί των αντίβασιλέων του έφτάχρονο Ίωάννη Παλαιολόγου Ε'» (έδω γίνεται αναφορά σε γεγονότα, πού άποτελούν τήν καρδιά εκείνων πού εξιστορούνται στό μυθιστόρημα του κ. Σαμουηλίδη!). Πάντως αύτή θά προσθέσει τή μεταφυσική διάθεση ή φόρτισή της, γιατί θέλει νά μήν ξαναγράψει τήν ιστορία όπως γράφτηκε, αλλά μέ τή δική της συμμετοχή ως πάσχοντος ύποκειμένου, πού αφήνει ώστόσο κάποιο παράθυρο άνοιχτό στό θαύμα. Τόν έξυποκειμενισμό τής ιστορίας έκφράζει όπωσδήποτε καί ή πρωτοπρόσωπη αφήγηση: ό λόγος έτσι βγαίνει από πιο βαθιά, από πιο μέσα, δέν έρχεται μόνο απ' έξω. Μιλάει για τό έξαίσιο γεγονός πού θά συντελεστεί μέ τήν είσοδο του ταγμένου από τή μοίρα τής Έλλάδας νέου Κωνσταντίνου, μολονότι αύτό δέν πρέπει, πιστεύω, νά έκληφθει ως μιá μεγαλοϊδεατική φαντασίωση. Ή συγγραφέας έχει τή συνείδηση ότι μιλάει για κάτι πού ύπάρχει πιά στή σφαίρα του

θαύματος, ἂν ὄχι τῆς καθαρῆς φαντασίας· κι αὐτό ἐπιτείνει τὴν τραγικότητα τῆς βίωσής της. Γνωρίζειε ὅτι πλάθει ἓνα μῦθο, πού δὲν θά γίνει κάποτε πραγματικότητα. Ἀλλά θά μπορούσε τουλάχιστον, ὡς μῦθος, νά ἀναρριπίζει τὰ ἐν πολλοῖς μαραμμένα αἰσθήματα ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν παράδοση. Γι' αὐτὸ ἔλλωστε χρησιμοποιοεῖ ἀκόμα καὶ καθαρὰ παραμυθιακὰ μοτίβα, ὅπως ὁ μαγικός καθρέφτης, ἢ τὶς διοσημίες τῶν θρύλων πού ἔρχονται «κατευθεῖαν ἀπ' τὴν πηγὴ τοῦ μυστηρίου» ἢ τὴν παραμυθιακὰ ἐπίσης ἀφθιτὴ νεότητα τοῦ μελλοντικοῦ ἐλευθερωτῆ, πάντα «στητοῦ καὶ περήφανου πάνω στό λευκὸ ἄλογο καὶ μέ τό ροῦχο τό θαμπό...». Θά ἔφτανε νά πῶ, ὅτι στό βάθος ὑπάρχει καὶ μιὰ πικρὴ εἰρωνεία (ἔτσι βλέπω καὶ τοὺς ἀλλεπάλληλους χαρακτηρισμοὺς τῶν Τούρκων, πού προσθέτουν κι ἓνα ἀκόμα χρόνο στὴν ιδιόλεκτο τῶν χρόνων ἐκείνων: τρισκατάραιοι, σατανάδες, μαγαρισμένοι, ἄτιμοι κλπ.), πού ὑποβάλλει τὴ λειτουργία τοῦ μῦθου – ὡς μῦθου.

Ἡ λειτουργία ἢ νομοτέλεια τοῦ χρόνου δὲν παραβιάζεται μόνο ὡς πρὸς τό ὅτι αὐτὸς ἀφήνει ἀγέραστο τό κεντρικὸ πρόσωπο τοῦ μῦθου. Ὑπάρχει, ἢ παραβίασή του καὶ ὡς βασικὴ δομὴ τοῦ ἔργου: κινεῖται κυκλικά, ἢ χρονικὴ τάξη συνεχῶς ἀνατρέπεται: κομμάτια ἀπὸ τὴ συμπαγὴ ἱστορία τῆς πολιορκίας πλαισιώνονται ἀπὸ τό χρονικὸ ρευστό πού διαποτίζει τὰ πρὶν καὶ τὰ μετὰ τὴν Ἔλωση: «Κύκλος ἐγίνανε τὰ γεγονότα καὶ μέ κυκλώσανε, ὅπως ὁ χρόνος. Τὰ ἱστορῶ ἀπὸ τὴν ἀρχή. Τὰ ἱστορῶ καὶ ἀπὸ τό τέλος. Καὶ λέω, μπορεῖ τό τέλος ἐκεῖνο τό ἀδυσώπητο νά ἦτανε κιόλας συντελεσμένο, ἀφ' ὅταν ἐμεῖς ἤμασταν στὴν ἀρχή, λέω, μπορεῖ νά περίμενε ἕτοιμο μέσα σέ κάποιες ἄλλες διαστάσεις τοῦ χρόνου ἀθέατες καὶ ἀνεξιχνίαστες...».

Ἡ κυρία Λαμπαδαρίδου λέει, εἰλικρινά, ὅτι πλησίωσε τὰ ἱστορικὰ γεγονότα μέ σεβασμό. Ἐντούτοις ἡ πεποίθησή της εἶναι, ὅτι «τὰ ἁμαρτήματα (...) ἐπαναλαμβάνονται, χωρὶς νά διδάσκουνε. Γιατί ἡ ἱστορία δὲν διδάσκει. Μόνον ἡ συνειδηση. Τὰ διαπράττουν συνήθως ἐκεῖνοι πού οἰκοδομοῦν τὴν ἱστορία καὶ τὰ πληρώνει σχεδὸν πάντοτε ὁ ταλαίπωρος λαός». Ἐπειδὴ τὰ πράγματα ἔχουν ἔτσι, δέν μένουν παρά οἱ «ἄλλες διαστάσεις τοῦ χρόνου (...) πού ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι τὶς ὀνομάσαμε "βουλές τοῦ θεοῦ"».

Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ